

Лариса ФЕДОРИШИНА,
 д. е. н., доцент,
 с. н. с. відділу дослідження митних ризиків,
Олександр ФРАДИНСЬКИЙ,
 к. е. н, доцент, с. н. с.,
 завідувач відділу дослідження митних ризиків,
 Науково-дослідний центр митної справи
 Науково-дослідного інституту фіскальної політики УДФСУ,
 м. Хмельницький, Україна

ЗАГРОЗИ І ВИКЛИКИ ПЕРЕД МИТНОЮ СИСТЕМОЮ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Глобалізаційні процеси, що посилюються і поглиблюються останнім часом в усіх сферах суспільного й економічного життя, породжують нові виклики окремим державам та їх об'єднанням. Тією чи іншою мірою боротьба за статус наддержави постійно ведеться; і весь час були, є і будуть спроби зайняти цей статус – явним чином (економічні, технологічні прориви окремих країн) чи прихованим (дискредитація урядів, окремих представників, промислове шпигунство, поширення вірусних інфекцій в країнах-конкурентах тощо).

Очевидно, що ймовірним негативним наслідком цієї боротьби саме й стало поширення коронавірусної інфекції, із китайського міста Ухань, адже окремі фахівці висувають декілька версій цих подій – і можлива боротьба влади Китаю із перенаселенням, і спеціально влаштована операція США, і випадкова аварія у вірусологічній лабораторії тощо. 23 січня 2020 р. Генеральний директор Центру громадського здоров'я І. Кузін зазначив, що «ризик занесення вірусу у країни Європейського Союзу або в Україну оцінюється як середній. Це не вимагає накладання певних обмежень на переміщення вантажів, товарів, або осіб, які подорожують» [1], проте темпи і масштаби поширення цього вірусу були надто стрімкими. Недаремно 30 січня 2020 р. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) оголосила, що спалах нового коронавірусу представляє собою надзвичайну ситуацію у сфері суспільної охорони здоров'я, що має міжнародне значення, й уже 11 березня 2020 р. ВООЗ охарактеризувала нову коронавірусну хворобу (COVID-19) як пандемію [2]. За таких умов усі держави опинилися у досить важкому становищі, хоча варто відмітити, що кожна із них має свій стан розвитку економіки, освіти, науки, медицини, тому і можливості боротьби з наслідками пандемії чи обмеження масштабів її зростання в кожній із них різні. Економічні, демографічні, соціальні втрати цього – неминучі.

Вважаємо, що в умовах глобальних викликів, обумовлених пандемією, основними зовнішніми (незалежними) факторами, які впливатимуть на будь-яке державне чи наддержавне утворення будуть наступні:

- пригнічення економічної активності;
- втрата ринків збуту;
- падіння платоспроможного попиту;
- криза ринку праці, обумовлена зменшенням потреби у робочій силі;
- часткове або повне припинення переміщення людських ресурсів;
- збільшення попиту на продукцію сільського господарства та фармацевтичної сфери.

Як наслідок вищенаведених чинників – ймовірна руйнація наддержавних утворень, можливий розпад окремих держав, активізація внутрішньодержавного сепаратизму, початок локальних чи світової війн.

Сьогодні є чимало рекомендацій ВООЗ, ВТО, ВМО як діяти в умовах пандемії; на веб-сайті ВМО є цілий розділ, призначений для збору інформації про інструменти, засоби, ініціативи та бази даних, які можна використовувати з метою вирішення різних проблем, пов'язаних із COVID-19, з якими стикаються члени ВМО та їх зацікавлені сторони у всьому світі [2], проте кожна країна діє по-своєму, виходячи із власних можливостей (фінансових, людських, технологічних тощо). Очевидно, що і митна система України зазнає негативного впливу пандемії.

На нашу думку, до загроз і ризиків митній системі України в умовах, що склалися, варто віднести наступні:

Зниження обсягів експортно-імпортних операцій. Так, в Україні експорт становить 45% ВВП, а імпорт – 54%, що свідчить про переважаючу орієнтацію на зовнішні ринки. Оскільки запроваджений урядами багатьох країн світу карантин неминуче призведе до повної/часткової зупинки господарської діяльності, скорочення робочих місць, послабить економіку в глобальному масштабі, то, очікувано, зменшиться й попит на сировину та знизиться її вартість, що зменшить обсяги експорту нашої країни. Вважаємо, що наслідком цього стане невиконання плану митних надходжень, ймовірний повторний секвестр Державного бюджету протягом літа-осені 2020 року, який призведе до недофінансування окремих сфер, які дають потенціал для розвитку інших галузей економіки. У сфері митної справи це може спричинити зменшення кількості митних оформлень, а відтак і до вивільнення (звільнення) частини посадових осіб митної служби.

Зміна структури галузей економіки, яка орієнтується на міжнародні ринки, – металургії, хімічної промисловості, окремих сфер сільського господарства, «зав'язаних» на експорт; падіння обсягів міжнародних вантажних та пасажирських перевезень; занепад туристичної галузі. За цих умов, основним експортером може стати сільське господарство та супутня йому переробна промисловість. Зростає рівень імпортозаміщення, при якому населення буде відмовлятися від дорожчих закордонних товарів та орієнтуватиметься на вітчизняного товаровиробника. Наслідки для митної системи – описані вище.

Значна активізація переміщення товарів, в тому числі заборонених, у міжнародних поштових та експрес-відправленнях. В контексті цього, доцільним буде посилення митного огляду товарів, що переміщуються (пересилаються) через митний кордон України у міжнародних поштових та експрес-відправленнях. У свою чергу, це вимагатиме створення додаткових місць міжнародного поштового обміну та відкриття регіональних сортувальних станцій і перерозподіл вивільнених митників на виконання митних формальностей та митного контролю у сфері міжнародного поштового обміну та експрес-відправлень.

Продовження загальнонаціонального карантину, спричиненого поширенням COVID-19 (вперше карантин був оголошений з 12 березня 2020 р., пізніше рішенням уряду продовжений до 11 травня 2020 р.). Вважаємо, що за цих умов потрібно максимально перевести надання послуг в електронний формат; це стосується і митниць, адже тут потрібна максимальна діджиталізація послуг, можливість надання їх у віддаленому доступі, без прямого контакту митних працівників та декларантів. Отже, актуальною є зміна штатної структури ДМСУ внаслідок діджиталізації – зростання питомої ваги ІТ-спеціалістів і, відповідно, зменшення чисельності тих, що займаються митним оформленням.

Різне падіння рівня життя населення та його купівельної спроможності. Внаслідок цього можливе зниження високих моральних й етичних якостей митників, знецінення мотиваційних установок до постійного підвищення професійного рівня та покращення результатів роботи митників у зв'язку із необхідністю забезпечення потреб власних сімей (посилення корупційної складової).

Поширення пандемії вимагає забезпечення постійного індивідуального захисту тих митників, які працюють в діючих пунктах пропуску та (або) проводять митні огляди товарів, що надходять з-за кордону, тобто збільшення витрат на утримання ДМСУ.

Закриття кордонів, подальше повернення трудових мігрантів в Україну, неможливість їх виїзду з метою працевлаштування за кордон (як відомо, трудові мігранти у 2017 р. переказали в Україну 9,3 млрд дол. США, у 2018 р. – 11,1 млрд дол. США, у 2019 р. – 12 млрд дол. США [3]). Це призведе до зменшення міжнародного пасажиропотоку, зниження обсягів грошових переказів трудових мігрантів і, відповідно, скорочення фінансових можливостей членів їх сімей: здобувати освіту, купувати певні речі, вкладати кошти у розвиток бізнесу – населення переорієнтовується на життя в кризових умовах та витрачає кошти лише на найнеобхідніше і надалі буде намагатися заощаджувати ще сильніше. Також за рахунок трудових мігрантів, що повернулися і не зможуть в найближчій перспективі виїхати за кордон, зростає рівень безробіття.

Вочевидь, перелік загроз та ризиків митній системі та економіці України загалом не є вичерпним; нами окреслено основні з них, ті, що найбільш негативно проявляться. Сьогодні дуже важливою є аналітична робота з прогнозування наслідків пандемії на економічне, соціальне життя країни і вироблення стратегії подальших дій – очевидно, що негативні прояви уже сьогодні помітні, але

надактуальним завданням є недопущення масштабних, глибоких і невідворотних змін, що позначаться на майбутньому виживанні нації.

Список використаних джерел

1. Смертельний коронавірус: як діагностуватимуть інфекцію в Україні. URL: <https://np.pl.ua/2020/01/smertel-nyy-koronavirus-iak-diahnostuvatymut-infektsiiu-v-ukraini/> (дата звернення: 19.04.2020).
2. COVID-19 - WCO updates. URL: <http://www.wcoomd.org/en/topics/facilitation/activities-and-programmes/natural-disaster/coronavirus.aspx> (дата звернення: 19.04.2020).
3. Грошові перекази / Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/Perekaz_y.pdf (дата звернення: 31.03.2020).